

Warszawa, 06-12-2025 r.

RZECZNIK PRAW OBYWATELSKICH

Marcin Wiącek

II.510.665.2023.PZ/MA

Pan

Waldemar Żurek

Minister Sprawiedliwości

Prokurator Generalny

ePUAP

Szanowny Panie Ministrze,

w moim zainteresowaniu znajduje się problematyka dotycząca zwrotu zarobku lub dochodu utraconego z powodu stawiennictwa na wezwanie sądu lub organu prowadzącego postępowanie w sprawach o wykroczenia.

Analiza wskazanego zagadnienia została zainicjowana w szczególności w wystąpieniu generalnym z dnia 15 lutego 2024 r., zawierającym wniosek o podjęcie odpowiednich zmian legislacyjnych w tym zakresie (Załącznik nr 1). W odpowiedzi Ministerstwa Sprawiedliwości z dnia 9 kwietnia 2024 r. (Załącznik nr 2) stwierdzono, że postulat został poddany wstępnej analizie, wskazującej na celowość rozważenia dokonania zmian ustawowych. Jak podkreślono, stanowisko aprobujące zajęła m.in. Prokuratura Krajowa, podobnie Departament Nadzoru Administracyjnego Ministerstwa Sprawiedliwości oraz Departament Wykonania Orzeczeń i Probacji Ministerstwa Sprawiedliwości. Uzyskane w toku analiz stanowiska wskazały na potrzebę zmian przepisów prawa. Zgłoszono jednak zastrzeżenia co do przedstawionej przeze mnie

propozycji brzmienia przepisu, jak i zakresu sytuacji skutkujących zwrotem oskarżonym i obwinionym utraconego dochodu lub zarobku, które nie powinny obejmować wszystkich wypadków umorzenia postępowania. W odpowiedzi poinformowano, że zgłoszona propozycja legislacyjna wymaga dalszych, kompleksowych prac, a wobec powołania Komisji Kodyfikacyjnej Prawa Karnego za celowe uznano przedstawienie opisanego postulatu wskazanej Komisji dla wypracowania optymalnego rozwiązania. Niestety, nadal w tym zakresie nie otrzymałem odpowiedzi z Ministerstwa Sprawiedliwości, w tym również stanowiska Komisji Kodyfikacyjnej Prawa Karnego.

Do mojego Biura kierowane są zaś prośby o interwencję w sprawie braku podstawy prawnej do zwrotu utraconego zarobku dla osoby prawomocnie uniewinnionej od stawianego jej zarzutu popełnienia czynu zabronionego w postaci wykroczenia albo przestępstwa. Istnieje niewątpliwa potrzeba wprowadzenia podstawy prawnej dla sądów umożliwiającej podejmowanie decyzji o zwrocie osobie, co do której istnieje podstawa do sporządzenia wniosku o ukaranie lub odpowiednio na etapie postępowania sądowego obwinionemu albo też w innych postępowaniach karnych podejrzanemu czy też oskarżonemu, zarobku lub dochodu utraconego związanego ze stawiennictwem na wezwanie organu celem złożenia depozycji stanowiących dowód w sprawie, jeżeli następnie osoba ta została uniewinniona, albo też postępowanie zostało umorzone na podstawie art. 17 § 1 pkt 1-11 k.p.k.¹ albo art. 5 § 1 pkt 1-10 k.p.s.w.².

Przenosząc powyższe zastrzeżenia na obowiązujące regulacje należy zaznaczyć, że przewidziane w art. 618b k.p.k. i 618c k.p.k. przepisy dotyczące zwrotu zarobku lub dochodu utraconego z powodu stawiennictwa na wezwanie sądu lub organu prowadzącego postępowanie nie dotyczą ani obwinionego (w tym osoby wezwanej do złożenia wyjaśnień w przedmiocie odpowiedzialności za wykroczenie) ani oskarżonego (w tym podejrzanego). Przepis zaś art. 616 § 1 pkt 2 k.p.k. posługuje się w tym miejscu pojęciem wydatków, przez co obejmuje wyłącznie koszty rzeczywiście poniesione przez stronę, w granicach, o których mowa w art. 618j k.p.k. Zwrot utraconego zarobku lub dochodu przysługuje stronie tylko w związku z jej udziałem w postępowaniu w charakterze świadka i nie zalicza się do wydatków stron. Stronie przysługuje natomiast zwrot kosztów stawiennictwa (podróży, utrzymania, noclegu). Z

¹ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks postępowania karnego (Dz. U. z 2025 r. poz. 46 z późn. zm.; dalej: k.p.k.).

² Ustawa z dnia 24 sierpnia 2001 r. Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia (Dz. U. z 2025 r. poz. 860; dalej: k.p.s.w.).

przepisu art. 618j k.p.k. nie wynika więc uprawnienie do zwrotu zarobku lub dochodu utraconego związanego ze stawiennictwem na wezwanie organu, gdyż wobec interesujących nas stron, tj. oskarżonego i obwinionego, nawet w sytuacji procesowej, w której zostały uniewinnione, przy czym nie są świadkami oraz nie składają zeznań, tylko wyjaśnienia, nie mają zastosowania przepisy przyznające wynagrodzenie w związku ze stawiennictwem. Nie można także uznać utraconego zarobku lub dochodu za podlegające zwrotowi wydatki w rozumieniu art. 616 § 1 pkt 2 k.p.k.

Brak jest *ratio legis* dla zróżnicowania wymienionych uczestników postępowań w prawie do zwrotu zarobku lub dochodu utraconego związanego ze stawiennictwem na wezwanie organu celem przesłuchania albo złożenia zeznań. Zachodzą bowiem istotne cechy podobieństwa zważywszy, że zarówno obwiniony, jak i świadek składają depozycje stanowiące dowód w postępowaniu w sprawie o wykroczenie, czynią to na żądanie organu oraz na skutek dokonania tej czynności tracą zarobek lub dochód.

W związku z powyższym pragnę ponownie podkreślić, w ślad za wystąpieniem z dnia 15 lutego 2024 r., że **aktualna regulacja stanowi pominięcie ustawodawcze** polegające w tym przypadku na braku uregulowania w art. 616 § 1 pkt 2 k.p.k. zwrotu zarobku lub dochodu utraconego związanego ze stawiennictwem na wezwanie organu celem złożenia depozycji stosownych do charakteru postępowania (w sprawach o wykroczenia, o przestępstwa, o wykroczenia skarbowe, czy też o przestępstwa skarbowe). **Prowadzi to uzasadnionej konstatacji, że art. 616 § 1 pkt 2 k.p.k. w związku z art. 632 pkt 2 k.p.k. jest niezgodny z art. 64 ust. 2 w zw. z art. 32 ust. 1 w zw. z art. 2 Konstytucji RP³** w zakresie, w jakim przepisy te nie przewidują możliwości przyznania uniewinnionemu oskarżonemu (a w związku z art. 121 § 1 k.p.s.w. także obwinionemu) zwrotu zarobku lub dochodu, utraconych w wyniku składania wyjaśnień (i odpowiednio przesłuchania w charakterze osoby, co do której istnieje uzasadniona podstawa do sporządzenia przeciwko niej wniosku o ukaranie w rozumieniu art. 54 § 6 k.p.s.w. oraz przesłuchania obwinionego w rozumieniu art. 20 § 1 k.p.s.w.). Kreuje to po stronie ustawodawcy zwykłego obowiązek takiego ukształtowania art. 616 § 1 pkt 2 k.p.k. w związku z art. 632 pkt 2 k.p.k., aby koszty procesu w postaci utraconego w wyniku składania wyjaśnień zarobku lub dochodu oskarżonego albo obwinionego w razie ich uniewinnienia lub umorzenia postępowania w sprawach z oskarżenia publicznego - ponosił Skarb Państwa. Przedmiotem konstytucyjnego obowiązku, który ciąży na ustawodawcy zwykłym jest

³ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. Nr 78, poz. 483 z późn. zm.; Konstytucja RP).

tu wyrównanie ochrony praw majątkowych osób, które na wezwanie sądu lub organu prowadzącego postępowanie przygotowawcze złożyły depozycje stanowiące dowód w sprawie, co do których nie zachodzą przesłanki do wszczęcia postępowania albo też zachodzą przesłanki do jego umorzenia na podstawie art. 17 § 1 pkt 1-11 k.p.k. albo art. 5 § 1 pkt 1-10 k.p.s.w.

Nie dokonując rekapitulacji orzecznictwa Trybunału Konstytucyjnego, które pozwoliłem sobie przedstawić we wcześniej skierowanym w tej sprawie wystąpieniu, pragnę zauważyć, że art. 64 ust. 2 Konstytucji RP nakazuje zapewnienie równej ochrony własności i praw majątkowych⁴. Na podstawie orzecznictwa Trybunału Konstytucyjnego należy przyjąć, że istotą regulacji art. 64 ust. 2 Konstytucji RP jest podkreślenie, iż ochrona własności i innych praw majątkowych nie może być różnicowana z uwagi na charakter podmiotu danego prawa⁵. Prawo do zwrotu utraconego zarobku lub dochodu może być bowiem uznane za inne prawo majątkowe, którego możliwość dochodzenia nie powinna być co do zasady ograniczona przez rolę procesową składającego depozycje, o ile nie dopuścił się on czynu zabronionego. Sytuacja taka godziłaby bowiem w konstytucyjną zasadę równości. Trybunał Konstytucyjny podkreślał, że art. 32 oraz art. 64 ust. 2 Konstytucji RP pozostają w nierozzerwalnym związku⁶. Mianowicie, art. 64 ust. 2 Konstytucji RP jest jednym ze szczegółowych odniesień ogólnej zasady równości do poszczególnych dziedzin życia społecznego - z tego względu przepis ten powinien być interpretowany i stosowany w związku z art. 32 Konstytucji RP, ponieważ zapewnienie każdemu równej ochrony własności i innych praw majątkowych jest wzmocnione przez nakaz równego traktowania przez władze publiczne.

Trybunał Konstytucyjny w swoim orzecznictwie wskazywał, że jeżeli różnicuje się podmioty prawa charakteryzujące się wspólną cechą istotną, to wprowadza się odstępstwo od zasady równości⁷, które jest dopuszczalne tylko, jeżeli zostały spełnione następujące warunki: 1) kryterium różnicowania pozostaje w racjonalnym związku z celem i treścią danej regulacji; 2) waga interesu, któremu różnicowanie ma służyć, pozostaje w odpowiedniej proporcji do wagi interesów, które zostaną naruszone w wyniku wprowadzonego różnicowania; 3) kryterium różnicowania

⁴Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 26 maja 2010 r., P 29/08, LEX nr 578127.

⁵ Zob. wyroki Trybunału Konstytucyjnego z dnia: 25 lutego 1999 r., K 23/98, LEX nr 36178 oraz 28 października 2003 r., P 3/03, LEX nr 81787.

⁶ Zob. wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 1 marca 2011 roku, P 21/09, LEX nr 785594.

⁷ Zob. wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 1 marca 2011 roku, P 21/09, LEX nr 785594.

pozostaje w związku z innymi wartościami, zasadami czy normami konstytucyjnymi, uzasadniającymi odmienne traktowanie podmiotów podobnych.

W przypadku świadka składającego zeznanie oraz strony postępowania składającej wyjaśnienia, która została następnie uniewinniona od popełnienia zarzucanego jej czynu, kryterium różnicowania w postaci roli procesowej w postępowaniu nie pozostaje w racjonalnym związku z celem i treścią art. 616 § 1 pkt 2 k.p.k. w związku z art. 632 pkt 2 k.p.k. oraz art. 618b k.p.k. Brak jest również ważnych powodów, którym różnicowanie ma służyć, a tym samym nie sposób przyjąć, że istnieje jakaś odpowiednia proporcja, którą przeciwstawiać się powinno brakowi ochrony praw majątkowych strony postępowania składającej wyjaśnienia, która została następnie uniewinniona od popełnienia zarzucanego jej czynu albo wobec której umorzono postępowanie na podstawie art. 17 § 1 pkt 1-11 k.p.k. albo art. 5 § 1 pkt 1-10 k.p.s.w. Kryterium różnicowania w postaci roli procesowej nie pozostaje jednocześnie w związku z innymi wartościami, zasadami czy normami konstytucyjnymi, uzasadniającymi odmienne traktowanie podmiotów podobnych.

W zakresie komentowanej regulacji nie sposób też wskazać jako uzasadnienia art. 31 ust. 3 Konstytucji RP i wynikającej z niego konieczności wprowadzenia ograniczenia dochodzenia zwrotu zarobku lub dochodu utraconego z powodu stawiennictwa na wezwanie sądu lub organu prowadzącego postępowanie przygotowawcze. Innymi słowy, brak jest funkcjonalnego związku tego ograniczenia z realizacją wskazanych w art. 31 ust. 3 Konstytucji RP wartości.

Ponadto należy podkreślić, że nie istnieje w państwie demokratycznym konieczność wprowadzenia ograniczenia w możliwości dochodzenia zwrotu zarobku lub dochodu utraconego z powodu stawiennictwa na wezwanie sądu lub organu prowadzącego postępowanie przygotowawcze oraz że ograniczenie to pozostaje w sprzeczności z zasadą sprawiedliwości społecznej, leżącą u podstaw art. 2 Konstytucji RP. Zakres tych ograniczeń nie może powodować zniweczenia podstawowych składników prawa podmiotowego, powodując „wydrążenie” go z rzeczywistej treści i prowadząc do przekształcenia w pozór prawa. W takiej sytuacji dochodzi bowiem do niedopuszczalnego na gruncie Konstytucji RP naruszenia podstawowej treści - istoty tego prawa.

W tym względzie należy zwrócić uwagę na art. 618b k.p.k., który kreuje i udziela ochrony prawnej prawu majątkowemu do zwrotu zarobku lub dochodu utraconych z powodu stawiennictwa na wezwanie sądu lub organu prowadzącego postępowanie

przygotowawcze, jednocześnie ograniczając prawo to pod względem podmiotowym do świadków, w tym do stron postępowania w postaci osób pokrzywdzonych, a następnie oskarżycieli posiłkowych, którzy składają w postępowaniu karnym depozycje w formie zeznań. Istnienie danego prawa majątkowego w systemie prawa przy jednoczesnym jego ograniczeniu pod względem podmiotowym pozwala przyjąć, że art. 64 ust. 2 w zw. z art. 32 ust. 1 w związku z art. 31 ust. 3 w związku z art. 2 Konstytucji RP kreują po stronie ustawodawcy zwykłego obowiązek takiego ukształtowania art. 616 § 1 pkt 2 k.p.k. w związku z art. 632 pkt 2 k.p.k., aby koszty procesu w postaci utraconego w wyniku składania wyjaśnień zarobku lub dochodu oskarżonego albo obwinionego w razie ich uniewinnienia lub umorzenia postępowania w sprawach z oskarżenia publicznego, ponosił Skarb Państwa. Przedmiotem konstytucyjnego obowiązku, który ciąży na ustawodawcy zwykłym jest wyrównanie ochrony praw majątkowych osób, które na wezwanie sądu lub organu prowadzącego postępowanie przygotowawcze złożyły depozycje stanowiące dowód w sprawie, co do których nie zachodzą przesłanki co do wszczęcia postępowania albo też zachodzą przesłanki do jego umorzenia z art. 17 § 1 pkt 1-11 k.p.k. albo art. 5 § 1 pkt 1-10 k.p.s.w. Przyjąć należy, że art. 64 ust. 2 w zw. z art. 32 ust. 1 w związku z art. 31 ust. 3 i art. 2 Konstytucji RP ustanawiają po stronie ustawodawcy zwykłego obowiązek ukształtowania podstaw zwrotu utraconego zarobku lub dochodu tak, aby nie dochodziło do opisanego wyżej zróżnicowania. Celem zadośćuczynienia wskazanym standardom, przepis art. 616 § 1 pkt 2 k.p.k. mógłby brzmieć następująco: **„Do kosztów procesu należą uzasadnione wydatki stron, w tym z tytułu ustanowienia w sprawie jednego obrońcy lub pełnomocnika, oraz utracony w wyniku składania wyjaśnień zarobek lub dochód oskarżonego”**.

Mając na uwadze powyższe racje, stosownie do art. 16 ust. 2 pkt 1 u. RPO⁸, zwracam się ponownie do Pana Ministra z uprzejmą prośbą o dokonanie analizy wskazanych problemów, w tym przekazanie stanowiska Komisji Kodyfikacyjnej Prawa Karnego, o które resort miał zwrócić się w zakresie postulowanej zmiany legislacyjnej. Zważywszy na to, że proponowanych przeze mnie zmian nie zawarto w projekcie ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw (druk sejmowy nr 1600)⁹, zwracam się z prośbą o wskazanie dalszych planowanych działań resortu w tym zakresie.

⁸ Ustawa z dnia 15 lipca 1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich (t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 1264 z późn. zm; u. RPO).

⁹ <https://www.sejm.gov.pl/sejm10.nsf/druk.xsp?nr=1600> (29.11.2025 r.).

Będę nadto wdzięczny za poinformowanie mnie o stanowisku Pana Ministra zajęтым w przedstawionej materii.

Załączniki:

1. Wystąpienie generalne Rzecznika Praw Obywatelskich z dnia 15 lutego 2024 r. (II.510.665.2023.PZ);
2. Odpowiedź Ministerstwa Sprawiedliwości z dnia 9 kwietnia 2024 r. (DLPK-I.053.4.2024).

Z wyrazami szacunku

Marcin Wiącek

Rzecznik Praw Obywatelskich

/-wydano i podpisano elektronicznie/

Do wiadomości:

- Pan Poseł Marek Ast Przewodniczący Komisji Ustawodawczej Sejmu RP (ePUAP);
- Pan Senator Krzysztof Kwiatkowski Przewodniczący Komisji Ustawodawczej Senatu RP (ePUAP).